Cuprins

Abrevieri ..... **XXV**

Titlul I. Noţiuni generale **1**

Capitolul I. Dreptul penal ca ramură de drept şi ştiinţa dreptului penal **1**
Secţiunea 1. Dreptul penal ca ramură de drept 1
§1. Noţiunea dreptului penal 1
§2. Obiectul dreptului penal 2
§3. Scopul legii penale 3
§4. Subramurile dreptului penal 4
§5. Legătura dreptului penal cu celelalte ramuri de drept 7
Secţiunea a 2-a. Ştiinţa dreptului penal 8
§1. Noţiune 8
§2. Obiectul de studiu al ştiinţei dreptului penal 8
§3. Metodele de studiu folosite de ştiinţa dreptului penal 8
§4. Evoluţia ştiinţei dreptului penal 9
Secţiunea a 3-a. Principiile dreptului penal 11
§1. Noţiunea şi sistemul principiilor dreptului penal 11
§2. Principiile fundamentale ale dreptului penal 11
2.1. Principiul legalităţii 12
2.2. Principiul reacţiei sociale împotriva infracţiunilor 17
2.3. Principiul umanismului 17
2.4. Egalitatea în faţa legii penale 18
2.5. Infracţiunea este unicul temei al răspunderii penale 19
2.6. Principiul răspunderii penale personale 19
2.7. Prevenirea faptelor prevăzute de legea penală 20
2.8. Aspecte de drept comparat 20
Bibliografie selectivă **22**

Capitolul II. Izvoarele dreptului penal **23**
Secţiunea 1. Noţiunea şi specificul izvoarelor dreptului penal. Principalele izvoare ale dreptului penal 23
§1. Noţiunea izvoarelor dreptului penal 23
§2. Specificul izvoarelor dreptului penal 23
§3. Izvoarele dreptului penal 24
3.1. Constituţia României 24
3.2. Tratatele şi convenţiile internaţionale 24
3.3. Legile penale ca izvoare principale ale dreptului penal 26
3.4. Jurisprudenţa ca izvor de drept penal 28
3.5. Ordonanţa de urgenţă, izvor de drept penal 29

3.6. Unele consideraţii asupra faptului dacă cutuma este sau nu izvor de drept penal ... 31
Secţiunea a 2-a. Noţiunea de lege penală. Categorii de legi penale ... 32
§1. Noţiunea de lege penală ... 32
§2. Categorii de legi penale ... 34
Secţiunea a 3-a. Normele juridice penale ... 35
§1. Noţiunea normei juridice penale ... 35
§2. Structura normei penale ... 36
§3. Categorii de norme penale ... 37
Secţiunea a 4-a. Interpretarea legii penale ... 41
§1. Noţiunea şi necesitatea interpretării legii penale ... 41
§2. Formele sau felurile interpretării ... 45
§3. Metodele de interpretare ... 45
3.1. Interpretarea literală sau textuală ... 46
3.2. Interpretarea logică sau raţională ... 46
3.3. Interpretarea istorico-juridică ... 46
3.4. Interpretarea sistematică ... 47
3.5. Interpretarea prin analogie ... 47
§4. Rezultatele şi limitele interpretării ... 47
4.1. Interpretarea declarativă ... 47
4.2. Interpretarea restrictivă ... 47
4.3. Interpretarea extensivă ... 48
4.4. Limitele interpretării ... 48
Bibliografie selectivă ... 48

Capitolul III. Aplicarea legii penale în timp şi spaţiu ... 50
Secţiunea 1. Consideraţiuni generale ... 50
§1. Noţiunea aplicării legii penale ... 50
§2. Elementele în raport cu care se aplică legea penală ... 51
Secţiunea a 2-a. Aplicarea legii penale în timp ... 52
§1. Noţiune ... 52
§2. Principiul activităţii legii penale ... 53
2.1. Conceptul şi fundamentul principiului activităţii legii penale ... 53
2.2. Determinarea legii penale în vigoare ... 54
2.3. Momentul comiterii infracţiunii ... 57
2.4. Concursul de legi penale. Concursul de norme penale (concursul de calificări) ... 57
2.4.1. Concursul de legi penale ... 58
2.4.2. Concursul de norme penale (concursul de calificări) ... 58
2.5. Aspecte de drept comparat ... 59
§3. Neretroactivitatea legii penale ... 60
§4. Extraactivitatea legii penale ... 62
4.1. Noţiuni preliminare ... 62
4.2. Retroactivitatea ... 63
4.3. Ultraactivitatea ... 70
4.4. Aplicarea legii penale mai favorabile (*mitior lex*) ... 72

4.4.1. Cadrul legal şi justificarea aplicării legii penale mai favorabile 72
4.4.2. Aplicarea legii mai favorabile infracţiunilor nedefinitiv judecate 73
4.4.2.1. Cadrul aplicării 73
4.4.2.2. Condiţii de aplicare a legii penale mai favorabile 73
4.4.2.3. Criterii de determinare a legii penale mai favorabile în cazul faptelor pentru care nu a intervenit o condamnare definitivă 74
4.4.2.4. Regimul legilor neconstituţionale sau al actelor normative neaprobate de Parlament 85
4.4.3. Aplicarea legii penale mai favorabile în cazul pedepselor definitive 86
4.4.3.1. Cadrul aplicării 86
4.4.3.2. Condiţii de aplicare 87
4.4.3.3. Ipotezele de aplicare a legii penale mai favorabile, după judecarea definitivă a cauzei 90
Secţiunea a 3-a. Aplicarea legii penale în spaţiu 98
§1. Noţiunea aplicării legii penale în spaţiu 98
§2. Aplicarea legii penale faptelor săvârşite pe teritoriul României 99
2.1. Principiul teritorialităţii legii penale 99
2.2. Noţiunea de teritoriu în sensul legii penale 101
2.3. Noţiunea de infracţiune săvârşită pe teritoriul ţării 102
2.4. Excepţii de la principiul teritorialităţii 104
§3. Aplicarea legii penale române unor infracţiuni săvârşite în străinătate 109
3.1. Noţiuni preliminare 109
3.2. Principiul personalităţii legii penale[1] 109
3.2.1. Noţiunea şi justificarea aplicării principiului personalităţii legii penale 109
3.2.2. Condiţii de aplicare a principiului personalităţii legii penale 111
3.3. Principiul realităţii legii penale 113
3.4. Principiul universalităţii legii penale 114
3.5. Prioritatea convenţiilor internaţionale în materia unor infracţiuni săvârşite în străinătate 115
Secţiunea a 4-a. Cooperarea judiciară internaţională în materie penală 115
§1. Noţiunea, importanţa şi necesitatea cooperării judiciare internaţionale în materie penală 115
§2. Forme de cooperare cunoscute în România 121
§3. Formele de cooperare judiciară internaţională în materie penală prevăzute de actuala legislaţie a României. Prezentare generală 128
3.1. Forme prevăzute în legea specială 128
3.2. Extrădarea 128

3.3. Predarea în baza unui mandat european de arestare 129
3.4. Transferul de proceduri în materie penală 129
3.5. Recunoaşterea şi executarea hotărârilor..... 129
3.6. Transferarea persoanelor condamnate 129
3.7. Asistenţa judiciară în materie penală 129
§4. Forme prevăzute de Codul penal şi de Codul de procedură penală 130
4.1. Aplicarea legii penale române infracţiunilor săvârşite în străinătate de străini sau apatrizi..... 130
4.2. Incriminarea în legea penală română a unor fapte periculoase, ca urmare a ratificării unor Convenţii internaţionale..... 130
4.3. Recunoaşterea efectelor hotărârilor judecătoreşti pronunţate în străinătate 131
4.4. Consacrarea recidivei internaţionale..... 131
4.5. Transmiterea în temeiul reciprocităţii de informaţii şi date..... 131
4.6. Extrădarea..... 131
§5. Forme de cooperare prevăzute de Legea nr. 39/2003 131
§6. Extrădarea..... 132
6.1. Noţiunea şi natura juridică a extrădării..... 132
6.2. Trăsăturile extrădării..... 134
6.3. Condiţiile extrădării..... 136
6.4. Situaţiile de excepţie când nu poate opera extrădarea 138
6.4.1. Excepţii referitoare la persoană 139
6.4.2. Excepţii referitoare la fapte..... 140
6.4.3. Excepţii referitoare la pedeapsă..... 141
6.4.4. Excepţii referitoare la competenţă 141
6.4.5. Excepţii referitoare la procedură..... 141
6.5. Ordinea de preferinţă în acordarea extrădării 142
6.6. Organele implicate în efectuarea extrădării 142
Bibliografie selectivă..... 142

Capitolul IV. Raportul juridic penal..... 145
Secţiunea 1. Raportul juridic – instrument de înfăptuire a dreptului penal..... 145
§1. Noţiune..... 145
§2. Trăsăturile raportului juridic penal 145
§3. Ordinea de drept penal..... 146
§4. Categorii de raporturi juridice penale 146
Secţiunea a 2-a. Raportul juridic penal de conformare 147
§1. Noţiunea şi elementele raportului juridic penal de conformare 147
1.1. Noţiunea raportului juridic penal de conformare..... 147
1.2. Subiectele raportului juridic penal de conformare..... 147
1.3. Conţinutul raportului juridic penal de conformare 148
1.4. Obiectul raportului juridic penal de conformare..... 148
§2. Naşterea, modificarea şi stingerea raportului juridic penal de conformare..... 149
Secţiunea a 3-a. Raportul juridic penal de conflict..... 150
§1. Noţiunea şi elementele raportului juridic penal de conflict 150

1.1. Noţiunea raportului juridic penal de conflict 150
1.2. Subiectele raportului juridic penal de conflict 150
1.3. Conţinutul raportului juridic penal de conflict..... 150
1.4. Obiectul raportului juridic penal de conflict 151
§2. Naşterea, modificarea şi stingerea raportului juridic penal de conflict..... 151
2.1. Naşterea raportului juridic penal de conflict..... 151
2.2. Modificarea raportului juridic penal de conflict 152
2.3. Stingerea raportului juridic penal de conflict..... 153
Bibliografie selectivă..... 154

Titlul II. Infracţiunea 155

Capitolul I. Noţiunea de infracţiune 155
Secţiunea 1. Preliminarii 155
Secţiunea a 2-a. Definiţia infracţiunii..... 156

Capitolul II. Trăsăturile esenţiale ale infracţiunii 159
Secţiunea 1. Prevederea faptei în legea penală (fapta tipică) 159
Secţiunea a 2-a. Vinovăţia..... 160
§1. Noţiune..... 160
§2. Formele vinovăţiei 161
2.1. Intenţia şi modalităţile sale 161
2.2. Culpa şi modalităţile sale..... 164
2.3. Praeterintenţia 167
2.4. Practică judiciară 168
2.5. Săvârşirea infracţiunii comisive prin omisiune..... 173
Secţiunea a 3-a. Caracterul nejustificat al faptei (antijuridicitatea)..... 174
Secţiunea a 4-a. Caracterul imputabil al faptei..... 175
Secţiunea a 5-a. Aspecte de drept comparat..... 175
Bibliografie selectivă..... 176

Capitolul III. Conţinutul infracţiunii..... 178
Secţiunea 1. Aspecte generale..... 178
§1. Noţiunea de conţinut al infracţiunii 178
§2. Noţiunea de infracţiune şi noţiunea de conţinut al infracţiunii 178
§3. Structura conţinutului infracţiunii..... 179
§4. Clasificarea conţinuturilor de infracţiune..... 180
Secţiunea a 2-a. Conţinutul constitutiv şi raporturile sale cu conţinutul juridic al infracţiunii..... 180
Secţiunea a 3-a. Condiţii preexistente infracţiunii 181
§1. Condiţii privind obiectul infracţiunii 181
1.1. Noţiune 181
1.2. Forme ale obiectului infracţiunii..... 182
§2. Subiecţii infracţiunii..... 183
2.1. Subiectul activ 183
2.2. Persoana fizică, subiect activ al infracţiunii. Condiţii 183
2.3. Persoana juridică, subiect activ al infracţiunii 186

2.4. Subiectul pasiv al infracţiunii 190
2.5. Date istorice şi de drept comparat asupra răspunderii penale a persoanei juridice 190
Secţiunea a 4-a. Conţinutul constitutiv al infracţiunii 199
§1. Latura obiectivă 199
1.1. Noţiune şi structură 199
1.2. Elementul material 199
1.3. Urmarea imediată 200
1.4. Legătura de cauzalitate 201
1.4.1. Elementele raportului de cauzalitate 203
1.4.2. Teorii privitoare la raportul de cauzalitate 203
1.5. Condiţii de loc, timp, mod şi împrejurări în care se săvârşesc unele infracţiuni (cerinţe esenţiale) 204
§2. Latura subiectivă a infracţiunii 205
2.1. Noţiune 205
2.2. Vinovăţia ca element al laturii subiective 205
2.3. Mobilul 206
2.4. Scopul infracţiunii 207
Bibliografie selectivă 207

Capitolul IV. Formele infracţiunii intenţionate după fazele ei de desfăşurare 209
Secţiunea 1. Fazele de desfăşurare a infracţiunii intenţionate 209
§1. Noţiune 209
§2. Perioada internă 210
§3. Perioada externă 211
Secţiunea a 2-a. Formele infracţiunii intenţionate în raport de fazele de desfăşurare 211
§1. Noţiune şi caracterizare 211
§2. Formele infracţiunii intenţionate 212
Secţiunea a 3-a. Actele pregătitoare (preparatorii) 212
§1. Noţiune 212
§2. Modalităţile actelor pregătitoare 212
§3. Condiţiile actelor pregătitoare 213
§4. Felurile actelor pregătitoare şi caracteristicile acestora 214
§5. Incriminarea şi sancţionarea actelor pregătitoare 215
Secţiunea a 4-a. Tentativa 217
§1. Definiţie şi caracterizare 217
§2. Condiţii 218
§3. Conţinutul tentativei 218
3.1. Obiectul tentativei 219
3.2. Subiectul tentativei 219
3.3. Latura obiectivă 219
3.4. Latura subiectivă 220
§4. Infracţiuni la care tentativa nu este posibilă 221
§5. Formele tentativei 222

5.1. Tentativa întreruptă (neterminată) 222
5.2. Tentativa perfectă sau fără efect 223
5.3. Tentativa idonee (periculoasă) și tentativa neidonee (nepericuloasă) 223
§6. Incriminarea şi sancţionarea tentativei 225
6.1. Incriminarea tentativei 225
6.2. Sancţionarea tentativei 226
6.3. Practică judiciară 227
Secţiunea a 5-a. Infracţiunea consumată 228
§1. Noţiune 228
§2. Infracţiunea – fapt consumat 229
§3. Infracţiunea – fapt epuizat 229
Secţiunea a 6-a. Cauzele de nepedepsire a tentativei – desistarea şi împiedicarea producerii rezultatului 230
§1. Noţiune şi caracterizare 230
§2. Desistarea 231
§3. Împiedicarea producerii rezultatului 232
§4. Efectele desistării şi ale împiedicării producerii rezultatului 233
§5. Aspecte de drept comparat 233
§6. Practică judiciară 235
Bibliografie selectivă 237

Capitolul V. Unitatea şi pluralitatea de infracţiuni 239
Secţiunea 1. Consideraţii generale privind unitatea şi pluralitatea de infracţiuni 239
Secţiunea a 2-a. Unitatea de infracţiune 240
§1. Noţiune 240
§2. Felurile unităţii de infracţiune 240
§3. Unitatea naturală de infracţiune 241
3.1. Noţiune 241
3.2. Formele unităţii naturale de infracţiune 241
3.2.1. Infracţiunea simplă 241
3.2.2. Infracţiunea continuă 243
3.2.3. Infracţiunea deviată 245
§4. Unitatea legală de infracţiune 247
4.1. Noţiune 247
4.2. Formele unităţii legale 247
4.2.1. Infracţiunea continuată 247
4.2.2. Infracţiunea complexă 254
4.2.3. Infracţiunea de obicei 260
4.2.4. Infracţiunea progresivă 262
4.3. Practică judiciară 263
Secţiunea a 3-a. Pluralitatea de infracţiuni 266
§1. Noţiune 266
§2. Formele pluralităţii de infracţiuni 267
§3. Concursul de infracţiuni 268

3.1. Noţiune 268
3.2. Condiţiile de existenţă ale concursului de infracţiuni 268
3.3. Formele concursului de infracţiuni 269
3.3.1. Concursul real de infracţiuni 269
3.3.2. Concursul ideal sau formal de infracţiuni 271
3.4. Aspecte de drept comparat 271
3.5. Practică judiciară 272
§4. Sancţionarea concursului de infracţiuni 274
4.1. Sisteme de sancţionare 274
4.2. Pedeapsa principală în caz de concurs de infracţiuni săvârşite de persoana fizică 275
4.3. Excepţii de la sistemul de sancţionare a concursului de infracţiuni 277
4.4. Contopirea pedepselor pentru infracţiuni concurente săvârşite de persoana fizică 277
4.5. Aspecte de drept comparat 278
4.6. Practică judiciară 279
§5. Recidiva 280
5.1. Noţiune şi caracterizare 280
5.2. Recidiva în cazul persoanei fizice 281
5.3. Termenii recidivei 281
5.4. Modalităţile recidivei 282
5.5. Modalităţile recidivei în Codul penal 283
5.5.1. Recidiva postcondamnatorie 283
5.5.2. Recidiva postexecutorie 285
5.6. Condamnările care nu atrag starea de recidivă 286
5.7. Pedeapsa în caz de recidivă 288
5.7.1. Pedeapsa în cazul recidivei postcondamnatorii 289
5.7.2. Pedeapsa în cazul recidivei postexecutorii 294
5.7.3. Descoperirea ulterioară a stării de recidivă 294
§6. Recidiva în cazul persoanei juridice 296
§7. Pluralitatea intermediară 296
§8. Pedepsele complementare, pedepsele accesorii şi măsurile de siguranţă în caz de pluralitate de infracţiuni 298
§9. Aspecte de drept comparat 298
§10. Practică judiciară 300
Bibliografie selectivă 303

Capitolul VI. Cauzele justificative şi de neimputabilitate 306
Secţiunea 1. Consideraţii generale privind cauzele justificative 306
§1. Conceptul de cauze justificative 306
§2. Clasificarea cauzelor justificative 308
§3. Condiţii de aplicare a cauzelor justificative 309
§4. Justificarea conceptului de antijuridicitate (fapta nu este justificată) 310
§5. Antijuridicitatea formală şi antijuridicitatea materială (substanţială) 311
§6. Raportul dintre antijuridicitate şi vinovăţie 312

§7. Consecinţe ale existenţei unei cauze justificative 313
Secţiunea a 2-a. Legitima apărare 313
§1. Noţiune şi caracterizare..... 313
§2. Condiţiile legitimei apărări 314
2.1. Condiţii privitoare la atac 314
2.2. Condiţii privitoare la apărare 319
2.3. Condiţii referitoare la atac în cazul legitimei apărări – modalitatea specială..... 321
2.4. Condiţii privitoare la apărare în cazul legitimei apărări modalitatea specială..... 322
§3. Efectele legitimei apărări 323
§4. Aspecte de drept comparat..... 323
§5. Practică judiciară..... 324
Secţiunea a 3-a. Starea de necesitate..... 326
§1. Noţiune şi caracterizare..... 326
§2. Condiţiile stării de necesitate 326
2.1. Condiţii privind pericolul 326
2.2. Condiţii privind acţiunea de salvare 329
§3. Efectele stării de necesitate..... 331
§4. Aspecte de drept comparat..... 331
§5. Practică judiciară..... 333
Secţiunea a 4-a. Exercitarea unui drept sau îndeplinirea unei obligaţii..... 334
§1. Consideraţii generale privind cauza justificativă a exercitării unui drept sau a îndeplinirii unei obligaţii..... 334
§2. Exercitarea unui drept sau îndeplinirea unei obligaţii..... 335
§3. Obligaţia impusă de autoritatea competentă 340
§4. Efecte 343
§5. Referinţe istorice şi de drept comparat 343
Secţiunea a 5-a. Consimţământul persoanei vătămate 344
§1. Consimţământul persoanei vătămate. Delimitări 344
§2. Justificarea reglementării 345
§3. Condiţii de valabilitate a consimţământului..... 346
§4. Chestiuni speciale care se pun în legătură cu consimţământul 350
§5. Aspecte de drept comparat..... 352
II. Cauzele de neimputabilitate..... 352
Secţiunea 1. Consideraţii generale privind cauzele de neimputabilitate 352
§1. Noţiune şi caracterizare..... 352
§2. Clasificarea cauzelor de neimputabilitate 353
Secţiunea a 2-a. Constrângerea fizică..... 354
§1. Noţiune şi caracterizare..... 354
§2. Condiţii 354
§3. Efectele constrângerii fizice..... 355
Secţiunea a 3-a. Constrângerea morală 356
§1. Noţiune şi caracterizare..... 356
§2. Condiţii 356

§3. Efectele constrângerii morale 358
§4. Practică judiciară 359
Secţiunea a 4-a. Excesul neimputabil 359
§1. Noţiune şi caracterizare 359
§2. Condiţiile excesului neimputabil în caz de legitimă apărare 360
§3. Condițiile excesului neimputabil în caz de stare de necesitate 362
§4. Efectele excesului neimputabil 363
Secţiunea a 5-a. Minoritatea făptuitorului 363
§1. Noţiuni şi caracterizare 363
§2. Condiţiile minorităţii 364
§3. Efectele minorităţii 365
§4. Practică judiciară 365
Secţiunea a 6-a. Iresponsabilitatea 365
§1. Noţiune şi caracterizare 365
§2. Condiţiile stării de iresponsabilitate 367
§3. Efectele iresponsabilităţii 368
§4. Practică judiciară 369
Secţiunea a 7-a. Intoxicaţia 371
§1. Noţiune şi caracterizare 371
§2. Intoxicaţia – cauză de neimputabilitate 372
§3. Condiţiile intoxicaţiei 372
§4. Efectele intoxicației 374
§5. Practică judiciară 375
Secţiunea a 8-a. Eroarea 375
§1. Noţiune şi caracterizare 375
§2. Clasificarea erorii în dreptul penal 378
§3. Condiţii 379
§4. Efectele erorii de fapt 381
§5. Aspecte de drept comparat 381
§6. Practică judiciară 382
Secţiunea a 9-a. Cazul fortuit 384
§1. Noţiune şi caracterizare 384
§2. Condiţiile cazului fortuit 385
§3. Efectele cazului fortuit 386
§4. Practică judiciară 387
Bibliografie selectivă 389

Capitolul VII. Infractorul 391
Secţiunea 1. Infractorul sub aspect criminologic şi sub aspect juridic 391
§1. Infractorul sub aspect criminologic 391
§2. Infractorul sub aspect juridic 392
Secţiunea a 2-a. Clasificarea infractorilor 393
Secţiunea a 3-a. Aspecte generale privind pluralitatea de infractori 394
Secţiunea a 4-a. Formele pluralităţii de infractori 396
§1. Pluralitatea naturală 396
§2. Pluralitatea constituită 396

§3. Pluralitatea ocazională (participaţia penală) 398
Secţiunea a 5-a. Participaţia penală 398
§1. Noţiune şi caracterizare 398
§2. Felurile participaţiei penale 399
§3. Natura juridică a participaţiei 399
§4. Condiţiile generale ale participaţiei penale 401
Secţiunea a 6-a. Formele participaţiei penale 404
§1. Autorul 405
1.1. Coautoratul 405
1.2. Condiţiile coautoratului 405
1.3. Aspecte de drept comparat 411
1.4. Practică judiciară 411
§2. Instigarea 415
2.1. Condiţiile instigării 415
2.2. Formele instigării 419
2.3. Aspecte de drept comparat 420
2.4. Practică judiciară 421
§3. Complicitatea 423
3.1. Condiţiile complicităţii 423
3.2. Formele complicităţii 426
3.3. Aspecte de drept comparat 430
3.4. Practică judiciară 430
Secţiunea a 7-a. Participaţia improprie (imperfectă) 433
§1. Noţiune şi caracterizare 433
§2. Modalitatea intenţie şi culpă 435
§3. Modalitatea intenţie şi lipsă de vinovăţie 436
§4. Aspecte de drept comparat 437
§5. Practică judiciară 438
Secţiunea a 8-a. Pedeapsa în caz de participaţie 439
§1. Fapta prevăzută de legea penală, temeiul obiectiv al răspunderii penale a participanţilor 439
§2. Sisteme de sancţionare a participanţilor la infracţiune 439
§3. Sistemul consacrat de Codul penal privitor la pedepsirea participanţilor la infracţiune 440
§4. Pedeapsa în cazul participaţiei proprii 440
§5. Pedeapsa în cazul participaţiei penale improprii 441
§6. Circumstanţele personale şi reale 442
§7. Împiedicarea de către participant a săvârşirii faptei 443
7.1. Noţiune 443
7.2. Condiţii 443
7.3. Efecte 444
Bibliografie selectivă 445

Titlul III. Răspunderea penală 447

Capitolul I. Aspecte generale privind răspunderea penală 447
Secţiunea 1. Noţiunea de răspundere penală 447
§1. Noţiune 447
§2. Reglementare 448
Secţiunea a 2-a. Principiile răspunderii penale 448
§1. Principiul legalităţii răspunderii penale 448
§2. Infracţiunea este unicul temei al răspunderii penale 449
§3. Principiul umanismului 449
§4. Principiul răspunderii penale personale 449
§5. Principiul unicităţii răspunderii penale (*non bis in idem*) 449
§6. Principiul inevitabilităţii răspunderii penale 450
§7. Principiul individualizării răspunderii penale 450
§8. Promptitudinea răspunderii penale 450
Secţiunea a 3-a. Durata şi etapele răspunderii penale 451
§1. Durata răspunderii penale 451
§2. Etapele răspunderii penale 452
Bibliografie selectivă 453

Capitolul II. Cauzele care înlătură răspunderea penală 455
Secţiunea 1. Consideraţii generale 455
§1. Noţiunea şi clasificarea cauzelor care înlătură răspunderea penală 455
§2. Efectele cauzelor care înlătură răspunderea penală 456
Secţiunea a 2-a. Amnistia 456
§1. Noţiune 456
§2. Felurile amnistiei 457
§3. Obiectul şi caracterele amnistiei 457
§4. Efectele amnistiei 458
§5. Limitele efectelor amnistiei 458
§6. Continuarea procesului penal pentru infracţiunile amnistiate 459
§7. Practică judiciară 459
Secţiunea a 3-a. Prescripţia răspunderii penale 460
§1. Noţiunea de prescripţie a răspunderii penale 460
§2. Efecte 460
§3. Termenele de prescripţie a răspunderii penale pentru persoana fizică 461
§4. Termenele de prescripţie a răspunderii penale pentru persoana juridică 462
§5. Calculul termenelor de prescripţie 462
§6. Întreruperea cursului prescripţiei 464
6.1. Noţiune 464
6.2. Cauzele de întrerupere a prescripţiei 464
6.3. Efecte 466
6.4. Prescripţia specială 466
§7. Suspendarea cursului prescripţiei răspunderii penale 466
7.1. Explicaţii preliminare 466
7.2. Cauzele de suspendare a prescripţiei 467

7.3. Efecte ... 468
§8. Aspecte de drept comparat ... 468
§9. Practică judiciară ... 469
Secţiunea a 4-a. Lipsa plângerii prealabile şi retragerea plângerii prealabile ... 470
§1. Lipsa plângerii prealabile ... 470
1.1. Noţiune ... 470
1.2. Efectele şi caracterele plângerii prealabile ... 471
1.3. Consecinţele lipsei plângerii prealabile ... 472
§2. Retragerea plângerii prealabile ... 472
§3. Practică judiciară ... 474
Secţiunea a 5-a. Împăcarea ... 475
§1. Noţiune şi caracterizare ... 475
§2. Condiţiile împăcării ... 475
§3. Efectele împăcării ... 477
Bibliografie selectivă ... 477

Titlul IV. Sancţiunile de drept penal ... 479

Capitolul I. Consideraţii generale asupra sancţiunilor de drept penal ... 479
Secţiunea 1. Sancţiunile de drept penal şi caracterul lor ... 479
Secţiunea a 2-a. Cadrul sancţiunilor în dreptul penal ... 480
Bibliografie selectivă ... 482

Capitolul II. Pedepsele ... 483
Secţiunea 1. Noţiunea şi trăsăturile pedepsei ... 483
§1. Noţiuni generale ... 483
§2. Funcţiile pedepsei ... 484
§3. Categorii de pedepse ... 486
§4. Cadrul pedepselor în dreptul penal român ... 486
4.1. Reglementarea pedepselor ... 486
4.2. Unele referinţe istorice şi de drept comparat în materia pedepselor ... 487
Secţiunea a 2-a. Pedepsele principale aplicabile persoanei fizice ... 490
§1. Pedeapsa detenţiunii pe viaţă ... 490
§2. Pedeapsa închisorii ... 492
2.1. Regimul de maximă siguranţă ... 492
2.2. Regimul închis ... 493
2.3. Regimul semideschis ... 493
2.4. Regimul deschis ... 493
2.5. Stabilirea regimului de executare a pedepselor privative de libertate ... 493
2.6. Schimbarea regimului de executare a pedepselor privative de libertate ... 494
2.7. Individualizarea regimului de executare a pedepselor privative de libertate ... 495

2.8. Munca prestată de persoanele condamnate la pedepse privative de libertate ... 495
2.9. Aspecte de drept comparat ... 497
§3. Amenda penală ... 498
3.1. Amenda care însoțește pedeapsa închisorii ... 499
3.2. Înlocuirea pedepsei amenzii cu pedeapsa închisorii ... 500
3.3. Executarea pedepsei amenzii prin prestarea unei munci neremunerate în folosul comunităţii (art. 64 C.pen.) ... 501
3.3.1. Condiţiile înlocuirii amenzii neexecutate cu obligaţia condamnatului de a presta o muncă neremunerată în folosul comunităţii ... 502
3.3.2. Înlocuirea amenzii care a însoţit pedeapsa închisorii cu obligaţia condamnatului de a presta o muncă neremunerată în folosul comunităţii ... 503
3.3.3. Înlocuirea cu zile de închisoare a zilelor-amendă neexecutate prin muncă în folosul comunităţii ... 504
3.3.4. Înlocuirea pedepsei amenzii închisorii în ipoteza în care condamnatul nu consimte la executarea amenzii prin prestarea unei munci neremunerate în folosul comunităţii ... 505
3.3.5. Încetarea executării muncii în folosul comunităţii dispuse în condiţiile prevăzute de art. 64 alin. (1) C.pen. ... 505
3.4. Aspecte de drept comparat ... 505
Secţiunea a 3-a. Pedepsele complementare aplicabile persoanei fizice ... 507
§1. Pedeapsa complementară a interzicerii unor drepturi ... 507
1.1. Caracterizarea pedepsei interzicerii exerciţiului unor drepturi ... 508
1.2. Conţinutul interzicerii unor drepturi ... 508
1.3. Aplicarea pedepse interzicerii unor drepturi ... 514
1.3.1. Condiţii de aplicare a pedepsei interzicerii exercitării unor drepturi ... 514
1.3.2. Executarea pedepsei complementare a interzicerii exercitării unor drepturi ... 516
1.3.3. Comunicarea dispunerii pedepsei complementare ... 517
1.3.4. Acordarea de permisiuni în executarea pedepsei complementare a interzicerii executării unor drepturi ... 519
§2. Degradarea militară ... 520
§3. Publicarea hotărârii definitive de condamnare ... 521
Secţiunea a 4-a. Pedepsele accesorii aplicabile persoanei fizice ... 522
Secţiunea a 5-a. Practică judiciară ... 524
Secţiunea a 6-a. Pedepsele principale aplicabile persoanei juridice ... 528
§1. Condiţiile răspunderii penale a persoanei juridice ... 529
1.1. Personalitatea juridică ... 529
1.2. Capacitatea juridică ... 529
1.3. Săvârşirea infracţiunilor în realizarea obiectului de activitate sau în interesul ori în numele persoanei juridice ... 529

§2. Pedeapsa principală aplicabilă persoanei juridice 530
2.1. Amenda 530
§3. Pedepsele complementare aplicabile persoanei juridice 532
3.1. Dizolvarea persoanei juridice 532
3.2. Suspendarea activităţii sau a uneia dintre activităţile persoanei juridice 534
3.3. Închiderea unor puncte de lucru ale persoanei juridice (art. 142 C.pen.) 536
3.4. Interzicerea de a participa la procedurile de achiziţii publice (art. 143 C.pen.) 536
3.5. Plasarea sub supraveghere judiciară (art. 144 C.pen.) 536
§4. Afişarea sau publicarea hotărârii de condamnare (art. 145 C.pen.) 536
§5. Aspecte de drept comparat 537
§6. Practică judiciară 538
Bibliografie selectivă 540

Capitolul III. Minoritatea 543
Secţiunea 1. Consideraţii generale privind răspunderea penală a minorilor. Explicaţii preliminare 543
Secţiunea a 2-a. Referinţe istorice 544
Secţiunea a 3-a. Limitele răspunderii penale a minorilor 551
Secţiunea a 4-a. Sistemul sancţionator pentru minori 552
Secţiunea a 5-a. Măsurile educative neprivative de libertate 553
§1. Stagiul de formare civică 554
§2. Supravegherea 555
§3. Consemnarea la sfârşit de săptămână 556
§4. Asistarea zilnică 557
§5. Obligaţii ce pot fi impuse minorului 558
§6. Modificarea sau încetarea obligațiilor 559
§7. Prelungirea sau înlocuirea măsurilor educative neprivative de libertate 560
Secţiunea a 6-a. Măsurile educative privative de libertate aplicabile minorilor infractori 560
§1. Internarea într-un centru educativ 561
§2. Internarea într-un centru de detenţie 562
Secţiunea a 7-a. Dispoziţii comune privind răspunderea penală a minorului 565
§1. Efectele cauzelor de atenuare şi agravare 565
§2. Pluralitatea de infracţiuni 565
§3. Descoperirea unei infracţiuni săvârşite în timpul minorităţii 567
§4. Prescripţia răspunderii penale a minorilor 567
§5. Prescripţia executării măsurilor educative 567
§6. Efectele măsurilor educative 567
§7. Situaţia minorului devenit major 568
Secţiunea a 8-a. Aspecte de drept comparat 568
§1. Noţiuni generale 568
§2. Franţa 570

§3. Germania ... 573
§4. Italia ... 575
§5. Spania ... 577
§6. Portugalia ... 579
§7. Anglia şi Ţara Galilor ... 581
Secțiunea a 9-a. Practică judiciară ... 582
Bibliografie selectivă ... 582

Capitolul IV. Măsurile de siguranţă ... 584
Secţiunea 1. Explicaţii preliminare ... 584
§1. Noţiune şi caracterizare ... 584
§2. Scopul măsurilor de siguranţă ... 586
§3. Aspecte de drept comparat ... 589
Secţiunea a 2-a. Măsurile de siguranţă – în special ... 591
§1. Obligarea la tratament medical ... 591
§2. Internarea medicală ... 592
§3. Interzicerea unei funcţii sau profesii ... 594
§4. Confiscarea specială ... 596
4.1. Condiţii generale privind dispunerea măsurii de siguranţă a confiscării speciale ... 597
4.2. Categorii de bunuri supuse confiscării speciale conform prevederilor art. 112 C.pen. ... 599
4.3. Limitări ale măsurii de siguranţă a confiscării speciale ... 607
4.4. Confiscarea specială prin echivalent ... 609
4.5. Confiscarea bunurilor obținute din exploatarea sau folosirea bunurilor față de care s-a dispus măsura confiscării ... 609
4.6. Executarea confiscării speciale ... 610
4.7. Aspecte de drept comparat ... 611
4.8. Practică judiciară ... 616
§5. Confiscarea extinsă ... 621
5.1. Cadrul legislativ intern privind măsura confiscării extinse în legislaţia penală ... 622
5.2. Condiții ... 624
5.3. Instituirea prin prevederi constituționale a prezumţiei dobândirii licite a averii ... 627
5.4. Aspecte de drept comparat privind măsura confiscării extinse ... 633
5.7. Practică judiciară ... 638
Bibliografie selectivă ... 638

Titlul V. Aplicarea şi executarea pedepsei ... 641

Capitolul I. Individualizarea pedepselor ... 641
Secţiunea 1. Aspecte generale ... 641
§1. Noţiune şi cadru ... 641
1.1. Noţiune ... 641
1.2. Cadru ... 642

§2. Formele individualizării pedepselor 642
Secţiunea a 2-a. Individualizarea judiciară a pedepselor 643
§1. Generalităţi 643
§2. Împrejurările care atenuează sau agravează răspunderea penală 648
2.1. Aspecte introductive 648
2.2. Clasificarea circumstanţelor 649
2.3. Circumstanţele atenuante 649
2.3.1. Circumstanţe atenuante legale 649
2.3.2. Circumstanţele atenuante judiciare 657
2.3.3. Efectele circumstanţelor atenuante 658
2.3.4. Aspecte de drept comparat 659
2.3.5. Practică judiciară 660
2.4. Circumstanţele agravante 663
2.5. Concursul între cauze de atenuare sau de agravare 669
2.5.1. Concursul între cauzele de atenuare a pedepsei 669
2.5.2. Concursul între cauzele de agravare a pedepsei 669
2.5.3. Concursul între cauze de atenuare și de agravare a pedepsei 670
2.6. Aspecte de drept comparat 670
2.7. Practică judiciară 674
Bibliografie selectivă 677

Capitolul II. Mijloace de individualizare a pedepselor 679
Secţiunea 1. Renunţarea la aplicarea pedepsei 679
§1. Caracterizare şi natură juridică 679
§2. Condiţii de aplicare 680
§3. Avertismentul 683
§4. Efectele şi anularea renunţării la aplicarea pedepsei 684
§5. Aspecte de drept comparat 684
Secţiunea a 2-a. Amânarea aplicării pedepsei 685
§1. Noţiune şi natura juridică 685
§2. Condiţiile amânării aplicării pedepsei 685
2.1. Condiții privind infracțiunea 686
2.2. Condiții privind infractorul 688
§3. Cazuri speciale de aplicare 693
§4. Termenul de supraveghere. Măsurile de supraveghere și obligații 694
§5. Revocarea amânării aplicării pedepsei [art. 88 alin. (1)-(4) C.pen.] 697
5.1. Revocarea obligatorie 697
5.2. Revocarea facultativă 697
§6. Anularea amânării aplicării pedepsei 698
§7. Efectele amânării aplicării pedepsei 698
§8. Aspecte de drept comparat 699
Secţiunea a 3-a. Suspendarea executării pedepsei sub supraveghere 699
§1. Noţiune şi caracterizare 699
§2. Condiţii de aplicare 700
2.1. Condiţii privitoare la natura şi cuantumul pedepsei 700

2.2. Condiţii cu privire la antecedentele infractorului 701
§3. Termenul de supraveghere 702
§4. Măsurile de supraveghere și obligațiile 702
§5. Supravegherea condamnatului 703
§6. Modificarea sau încetarea obligaţiilor 703
§7. Revocarea suspendării executării pedepsei sub supraveghere 704
7.1. Revocarea obligatorie în caz de nerespectare a măsurilor de supraveghere ori de neexecutare a obligațiilor impuse, cu rea-credință 704
7.2. Revocarea obligatorie în caz de neîndeplinire integrală a obligațiilor civile stabilite prin hotărâre, cu rea-credință 705
7.3. Revocarea obligatorie în caz de neexecutare a pedepsei amenzii în termenul de supraveghere, care a fost înlocuită cu pedeapsa închisorii 706
7.4. Revocarea obligatorie în caz de săvârșire în termenul de supraveghere a unei noi infracțiuni, cu intenție sau intenție depășită, pentru care s-a pronunțat o hotărâre de condamnare la pedeapsa închisorii 708
7.5. Revocarea facultativă 711
§8. Anularea suspendării executării pedepsei sub supraveghere 711
§9. Efectele suspendării executării pedepsei sub supraveghere 712
9.1. Efectul imediat 712
9.2. Efectul definitiv 712
§10. Suspendarea executării pedepsei sub supraveghere în cazuri speciale 713
§11. Aspecte de drept comparat 713
Secţiunea a 4-a. Liberarea condiţionată 716
§1. Consideraţii generale 716
§2. Referinţe istorice 718
§3. Condiţii de acordare 722
3.1. Condiţiile liberării condiţionate în cazul detenţiunii pe viaţă 722
3.2. Condiţiile liberării condiţionate în cazul pedepsei închisorii 725
3.3. Procedura de acordare a liberării condiționate 728
§4. Măsurile de supraveghere şi obligaţiile 729
§5. Supravegherea condamnatului 730
§6. Modificarea sau încetarea obligaţiilor 730
§7. Revocarea liberării condiţionate 732
§8. Anularea liberării condiţionate 732
§9. Efectele liberării condiţionate 733
§10. Aspecte de drept comparat 734
10.1. Franţa 734
10.2. Italia 735
10.3. Olanda 735
10.4. Statele Unite ale Americii 736
10.5. Portugalia 736
10.6. Germania 737

10.7. Grecia ... 737
10.8. Spania ... 737
10.9. Elveţia ... 737
Secţiunea a 5-a. Calculul pedepselor ... 738
§1. Durata executării ... 738
§2. Computarea duratei măsurilor preventive privative de libertate ... 738
§3. Practică judiciară ... 738
Bibliografie selectivă ... 741

Titlul VI. Cauzele care înlătură sau modifică executarea pedepsei ... 745
Secţiunea 1. Aspecte generale ... 745
Secţiunea a 2-a. Graţierea ... 745
§1. Noţiune ... 745
§2. Incursiune în istoria dreptului românesc referitoare la instituţia graţierii ... 746
2.1. Graţierea în perioada antichităţii ... 746
2.2. Graţierea în Epoca feudală ... 746
2.3. Graţierea în Epoca modernă ... 749
2.4. Influenţa perioadei comuniste asupra graţierii ... 750
2.5. Graţierea după 1989 şi până în contemporaneitate ... 754
§3. Caracterele graţierii ... 755
§4. Obiectul graţierii ... 759
§5. Efectele graţierii ... 760
5.1. Efectele graţierii asupra pedepselor principale ... 760
5.2. Efectele graţierii asupra pedepsei a cărei executarea a fost suspendată sub supraveghere ... 761
5.3. Efectele graţierii asupra pedepselor complementare ... 761
5.4. Efectele graţierii pedepselor accesorii ... 762
5.5. Efectele graţierii asupra măsurilor de siguranţă ... 762
5.6. Efectele graţierii asupra măsurilor educative ... 762
5.7. Efectele graţierii asupra drepturilor persoanei vătămate ... 762
§6. Efectele graţierilor succesive ... 762
§7. Aspecte de drept comparat ... 763
7.1. Austria ... 763
7.2. Danemarca ... 764
7.3. Elveţia ... 765
7.4. Franţa ... 765
7.5. Germania ... 767
7.6. Grecia ... 768
7.7. Italia ... 768
7.8. Marea Britanie ... 769
7.9. Spania ... 769
7.10. Suedia ... 769
7.11. Ţările de Jos ... 769
7.12. Statele Unite ale Americii ... 770

7.13. Japonia ... 770
Secţiunea a 3-a. Prescripţia executării pedepsei ... 771
§1. Noţiune ... 771
§2. Efectele prescripţiei executării pedepsei ... 771
§3. Termenele de prescripţie a executării pedepsei pentru persoana fizică ... 772
§4. Termenele de prescripţie a executării pedepsei aplicate persoanei juridice ... 773
§5. Întreruperea cursului prescripţiei executării pedepsei ... 774
§6. Suspendarea cursului prescripţiei executării pedepsei ... 775
§7. Aspecte de drept comparat ... 775
§8. Practică judiciară ... 776
Bibliografie selectivă ... 779

Titlul VII. Cauzele care înlătură consecinţele condamnării ... 781
Secţiunea 1. Aspecte generale ... 781
Secţiunea a 2-a. Reabilitarea ... 781
§1. Noţiune ... 781
§2. Felurile reabilitării ... 782
§3. Efectele reabilitării ... 782
§4. Trăsăturile reabilitării ... 783
§5. Reabilitarea de drept ... 783
5.1. Noţiune ... 783
5.2. Condiţiile reabilitării de drept ... 784
§6. Reabilitarea judecătorească ... 784
6.1. Noţiune ... 784
6.2. Condiţiile reabilitării judecătoreşti ... 785
6.3. Calcularea termenelor de reabilitare ... 785
6.4. Anularea reabilitării ... 787
6.5. Aspecte de drept comparat ... 787
6.6. Efectele reabilitării ... 789
§7. Practică judiciară ... 790
Bibliografie selectivă ... 792